

skih gradova iz različitih razdoblja. Tu se nalaze i prilozi iz genealogije, poput rodoslovlja hrvatskih vladara. Prilozi iz kronologije donose osnovne podatke o vladavini rimskih careva, careva Svetog Rimskog Carstva, rimskih papa, hrvatskih vladara (knezova, kraljeva, banova, hercega), mletačkih duždeva, bosanskih vladara, osmanskih sultana itd. Priručnik je obogaćen i raznim faksimilima s prikazima raznih tipova latinskih pisama, prikazom glagoljičkih i ćiriličkih slova, a i metrološkim tablicama. Na kraju priručnika nalazi se i popis važnijih vrela, knjiga i članaka u kojima se opširnije raspravlja o pojedinim znanostima (408-424). Priručnik je upotpunjen kazalima osobnih imena (434-445), zemljopisnih naziva (446-452) i pojmova i stvari (453-463).

Knjiga *Povijesna vrela i pomoćne znanosti* zaslužuje pozornost s obzirom na to da je ovo priručnik koji na jednom mjestu obrađuje do sada najveći broj pomoćnih povijesnih znanosti. Kao što i sam autor upozorava, ona ne predstavlja sveobuhvatan prikaz pomoćnih povijesnih znanosti, a teme koje su obrađivane prikazane su sažeto. Osnovni je cilj ovog priručnika da čitatelju, u prvom redu studentima povijesti, a i ostalim istraživačima, pomogne u boljem razumijevanju i iščitavanju povijesnih vrela. Popraćeno ilustracijama, kazalima imena, zemljopisnih naziva, stvari i pojmova, kao i popisom važnije literature iz pojedinih pomoćnih povijesnih znanosti, ovo izdanje dobiva potpunu znanstveno-stručnu vrijednost i funkcionalnost pri korištenju.

Branka Grbavac

András W. Kovács, *Az Erdélyi vármegyék középkori archontológiája [Srednjovjekovna arhontologija erdeljskih županija]*, Erdélyi Tudományos Füzetek, sv. 263, Kolozsvár 2010., 162 str.

U izdanju Erdeljskog muzejskog društva iz Cluja (Kolozsvára), kao 263. svezak edicije Erdeljskih znanstvenih bilježnica (*Erdélyi tudományos füzetek*), objavljen je 2010. godine priručnik *Az Erdélyi vármegyék középkori archontológiája* autora Andrása W. Kovácsa kao još jedan vrlo vrijedan doprinos proučavanju arhontologije srednjovjekovnog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Za razliku od već postojećih i dosad objavljenih arhontoloških priručnika koji se bave proučavanjem nosilaca administrativnih dužnosti na cjelokupnom prostoru srednjovjekovnog Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva (arhontologije srednjovjekovnog Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva koje su izradili Pál Engel i Atilla Zsoldos), fokus ovog priručnika je na arhontologiji dužnosnika jednog specifičnog i užeg područja unutar Hrvatsko-Ugarskog kraljevstva. Autor u priručniku donosi popise dužnosnika s prostora sedam županija (županije Belsőszolnok, Doboka, Fehér, Hunyad, Kolozs, Kükküllő i Torda) srednjovjekovnog Erdelja (Transilvanije), od prvih spomena tih službenika do zaključno 1542. godine, koristeći postojeće navedene arhontologije koje nadopunjuje novim podacima i spoznajama iz dosad neistražene arhivske građe.

Nakon *Uvoda [Bevezető]* (7-11) u kojem autor objašnjava na koji način su izrađene arhontološke liste, nalaze se popisi i tumači općih kratica [*Általános rövidítések*] (11), kratice korištene literature i objavljenih izvora [*A könyvészeti források rövidítései*] (13-20) te kratice neobjavljenih izvora i rukopisa (21-24).

Slijedi središnji dio priručnika koji je podijeljen na sedam zasebnih poglavlja, od kojih se svako poglavlje odnosi na arhontologiju dužnosnika jedne od navedenih erdeljskih srednjovjekovnih županija. Kako se radi o arhontologiji županijskih dužnosnika, autor ne donosi popise transilvanijskih vojvoda, dok su popisi osoba koje su vršile službu vicevojvoda nalaze unutar arhontološkog priručnika svedeni samo na one osobe koje su uz navedenu službu vicevojvoda obnašale i dužnost župana županije Féher. Glavni fokus arhontoloških lista su popisi osoba koje su vršile službu župana (lat. *comes*, mađ. *ispán*), podžupana (lat. *vicecomes*, mađ. *alispán*) i plemićkih sudaca (lat. *judex nobilium*, mađ. *szolgabíró*) određene županije.

Prema uzoru na prethodne arhontološke liste drugih autora, zapisi dužnosnika formirani su tako da se na početku svakog zapisa navodi kojoj obitelji pripada navedeni dužnosnik/osoba, zatim slijedi ime osobe, služba, titula i godine vršenja službe. Osnovni ključ tijeka zapisa je kronološki poredak unutar kojega su prvo zapisane osobe koje su vršile službu župana određene županije, zatim slijede zapisi i podaci o podžupanima koji vrše službu u to isto vrijeme te na kraju popis svi plemićkih sudaca u vrijeme službovanja tog određenog župana, čime se, unutar tako kronološki podudarnih i hijerarhijski određenih grupa, postiže veća preglednost i omogućava lakše detektiranje mobilnosti službenika.

Na kraju knjige nalazi se baza podataka o svim osobama koje su obrađene u prethodnim arhontološkim listama [*Személytörténeti adattár*] (91-157), unutar koje su obrađene osobe poređane abecedno prema početnom slovu imenskog predikata plemićke obitelji kojoj određena osoba pripada, uz reference na izvore i literaturu koje potvrđuju tu pripadnost, kao i broj stranice unutar priručnika na kojoj se nalaze podaci o službama te osobe. Na taj način ova baza podataka služi kao pomoć kod bržeg pretraživanja samih arhontoloških lista unutar priručnika.

Na kraju priručnika nalazi se sažetak na rumunjskom [*Rezumat*] (159-160) i njemačkom jeziku [*Zusammenfassung*] (161-162), u kojima se po uzoru na uvodni dio knjige nude objašnjenja metode i sistema izrade arhontoloških lista. Na ovaj je način autor između ostaloga najvjerojatnije želio omogućiti korištenje ovog priručnika i istraživačima koji ne razumiju mađarski jezik.

Na kraju možemo reći da je ovaj priručnik još jedan vrlo vrijedan doprinos proučavanju arhontologije Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva te kao svojevrsni nastavak postojećih priručnika ocrta napredak znanstvenog proučavanja vršenja službi unutar županija Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva. Isto tako, priručnik je vrlo interesantan i koristan za hrvatske znanstvenike zbog povijesnih osoba koje su obavljale službe u raznim dijelovima Kraljevstva, jer istraživač koristeći ovaj priručnik može detaljnije i potpunije istražiti razne službe koje je jedna osoba obavljala u tijeku svoje karijere diljem Kraljevstva. S druge strane, uvijek prisutna jezična barijera koja onemogućava korištenje ovakvih priručnika istraživačima koji ne razumiju mađarski jezik na neki je način uspješno izbjegnuta navedenim sažecima i objašnjenjima na njemačkom i rumunjskom jeziku na kraju knjige te stoga vjerujemo da će ovaj priručnik zasigurno biti prepoznat od strane hrvatskih istraživača kao vrijedan i nadasve nužan priručnik za proučavanje srednjovjekovnog društva i županijske administracije Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva.

Vedran Klaužer

Pál Engel – Norbert C. Tóth, *Királyok és a királynék itineráriumai (1382-1438). Itineraria regum et reginarum (1382-1438)*, Segédletek a középkori magyar törtébelem tanulmányozásához. Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam, sv. 1, MTA Történettudományi intézete, Budapest 2005., 187 str.

Pokojni Pál Engel povjesničar je koji je uvelike zadužio mađarsku historiografiju svojim radom na priručnicima koji su tijekom godina postali neizostavan dio istraživanja različitih tema iz povijesti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva u razdoblju srednjega vijeka. Samim time jasno je kako njegove priručnike koriste podjednako i mađarski i hrvatski i rumunjski i slovački te svima njima adoptirani engleski povjesničari, a slične modele rada nastavili su i njegovi kolege iz Instituta za povijesne znanosti Mađarske akademije znanosti (tu se primjerice misli na Attilu Zsoldosa i Norberta C. Tótha, kao i Gézu Pálffyja), mlađi kolege sa sveučilišta u Pečuhu (primjerice Szabolcs Varga) i iz Erdelja (primjerice András W. Kovács) te kolege iz Hrvatske (primjerice Damir Karbić). Prema rukopisu pokojnog Pála Engela, što ga je redigi-